



KUML 1988
-89

KUML¹⁹⁸⁸₋₈₉

KUML¹⁹⁸⁸ -89

ÅRBOG FOR
JYSK ARKÆOLOGISK SELSKAB

With Summaries in English

Jysk Arkæologisk Selskab satte dette KUML
til minde om
JOHANNES BRØNDSTED
i hundredåret for hans fødsel
den 5. oktober 1890

I kommission hos Aarhus Universitetsforlag

Redaktion: Poul Kjærum

Redaktionsudvalg:

Jens Henrik Bech, Thisted

Steen Hvass, Vejle

Stig Jensen, Ribe

Erik Johansen, Aalborg

Erik Jørgensen, Haderslev

Hans Jørgen Madsen, Århus.

Omslag: Sporer fra ryttergrav i Gantrup

Udgivet med støtte af Statens humanistiske Forskningsråd

Omslag: Flemming Bau

Tilrettelæggelse: Elsebet Morville

Special-Trykkeriet Viborg a-s

Skrift: Baskerville 11/12

Papir: Stora G-print 120 g

Copyright 1990 by Jysk Arkæologisk Selskab

ISBN 87-7288-050-3

ISSN 0454 6245

Indhold/Contents

<i>Poul Kjerum</i> : Johannes Brøndsted – et 100 års minde	7
<i>Jørgen Jensen</i> : Arkæologien mellem videnskab og folkelighed	9
Archaeology between science and popularization	14
<i>Steen Hvass</i> : Asken Yggdrasil	15
Yggdrasil. The World Tree	20
<i>Peter Gathercole</i> : Gordon Childe efter 30 år. Forelæsning ved 40 års jubilæet for oprettelsen af Forhistorisk Arkæologisk Institut ved Aarhus Universitet	21
Gordon Childe after thirty years	27
<i>Gert Hougaard Rasmussen</i> : Okkergrave fra ældre stenalder på Djursland	31
Ochre graves from the Early Stone Age on Djursland	40
<i>Pia Bennike og Verner Alexandersen</i> : Fannerup-skelettet. Antropologiske studier	43
Anthropological studies of the Fannerup skeleton from the Early Stone Age	56
<i>Lone og Steen Hvass</i> : Et gravkammer fra enkeltgravskulturen	57
Grave chambers in the single-grave culture	75
<i>Orla Madsen</i> : Gantrup. En enkeltgravshøj med ringrøft og grav med dødehus	77
Gantrup. A mound from the single-grave culture with a circular trench and a grave with a mortuary house	95
<i>Orla Madsen</i> : Grønlund. En høj med kammergrav og andre grave fra bronzealderen	97
A mound with a chamber-grave and other graves from the Bronze Age at Grønlund	117
<i>Erik Jørgensen</i> : Højgård, Avnevig og Måde. Tre syd- og sønderjyske grave fra tiden omkring Kristi fødsel	119
Højgård, Avnevig and Måde. Three graves from Slesvig and Southern Jutland from the time around the birth of Christ	141
<i>Dorthe Kaldal Mikkelsen</i> : To ryttergrave fra ældre romersk jernalder – den ene med tilhørende bebyggelse	143
Two equestrian graves from the early Roman Iron Age – one with an associated settlement	195
<i>Henrik Jarl Hansen</i> : Dankirke. Jernalderboplads og rigdomscenter. Oversigt over udgravningerne 1965-70	201
Dankirke. Eisenzeitliche Siedlung und Handelszentrum. Übersicht über die Ausgrabungen von 1965-1970	241
<i>Steen Wulff Andersen</i> : Alsiske brandgrave fra den yngre jernalder	249
Cremation graves from the late Iron Age on Als	285
<i>Jens Jeppesen og Hans Jørgen Madsen</i> : Stormandsgård og kirke i Lisbjerg	289
A nobleman's farm and church in Lisbjerg	309
<i>Torben Egebjerg Hansen</i> : Værktøjsfundet fra Dejbjerg. En vikingetidshåndværkers redskaber	311
The implements found at Dejbjerg	323
<i>Nils M. Jensen og Jens Sørensen</i> : Nonnebakkeanlægget i Odense. En ny brik til udforskningen	325
A new clue towards solving the puzzle of the Nonnebakke construction in Odense	333
<i>Hans Krøngård Kvistensen</i> : Spor efter guldsmede fra vikingetiden i Viborg	335
Traces left by goldsmiths in Viking Age Viborg	346
<i>Anne Hedeager Krag</i> : Frankisk-Byzantinsk dragtindflydelse. Tre jyske gravfund fra det 10. årh. e.Kr.	347
Fränkisch-byzantinische Einfluss auf die Tracht des 10. Jhr. n. Chr. Durch Trachtfunde aus drei jütischen Gräbern	358
<i>Gad Rausing</i> : Fanns ren i Skotland under vikingatid?	359
On the question of Reindeer in Scotland in postglacial times	361
<i>Jysk Arkæologisk Selskab 1988 og 89</i>	365

Højgård, Avnevig og Måde

Tre syd- og sønderjyske grave fra tiden omkring Kristi fødsel

Af Erik Jørgensen

Skiftet mellem førromersk og romersk jernalder finder sted i årene omkring Kristi fødsel. På flere områder fremtræder overgangen tilsyneladende klart i det arkæologiske fundstof og problemstillingen synes måske ret enkel, men i virkeligheden er denne tid en vanskeligt forståelig overgangsperiode. For den overvejende fundmængde er det dog som regel ikke vanskeligt at afgøre, om de hjemlige fund skal placeres i ældre romersk jernalder eller i den forudgående sene førromerske jernalder, især da ikke hvis der i fundene forekommer metalsager.

To grupper af metalsager – våben og fibler – var vigtige, da periode IIIb blev udskilt, som den sidste fase af den førromerske jernalder, idet disse typer i mange år havde været betragtet som førromerske på grund af, at de helt var præget af keltisk stil omend i hjemlig, nordeuropæisk udførelse (Becker 1961:263).

Blandt vore senførromerske fibler findes en særegen form med bred retvinklet bøjle, hvis endeaflutning ved spiralen oftest er tredelt profileret (fig. 1). Disse, der er fremstillet af bronze eller jern efter det såkaldte mellemlatene eller LT-II skema, benævnes ofte 'hannoveranske' fibler. Denne fibeltype kendes kun i et yderst begrænset antal, 12 eksemplarer fra nedennævnte 11 lokaliteter, alle fra det syd- og sønderjyske område på nær ét fra Vendsyssel: 1. Notmark, Notmark sogn, 2. Vestermølle, Løgumkloster sogn, 3. Mjolden, Mjolden sogn, 4. Ottersbøl, Mjolden sogn, 5. Store Darum, Darum sogn, 6. Sneum, Sneum sogn, 7. Hygum, Hygum sogn, 8. Højgård, Gram sogn, 9. Avnevig, Fjelstrup sogn, 10. Vorbasse, Vorbasse sogn, 11. Stoksted, Tårs sogn, jævnfør fig. 2.

Medens fiblerne fra lokaliteterne nr. 1-7 og fra nr. 10-11 tidligere har været afbildet og omtalt i den arkæologiske litteratur (Jørgensen 1968:73, Hvass 1985:88 og Vendsyssel Historiske Museum 1984-85:5), fremlægges fundene her fra de to øvrige lokaliteter nr. 8 og 9, fra Højgård og Avnevig tillige med et gravfund fra Måde ved Esbjerg, idet materialet fra disse grave bidrager med nye facetter om vor senførromerske jernalder.

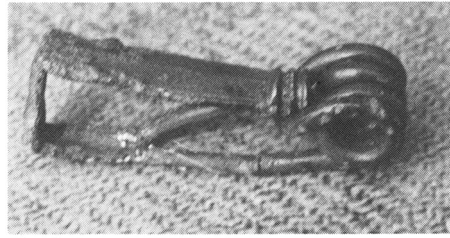
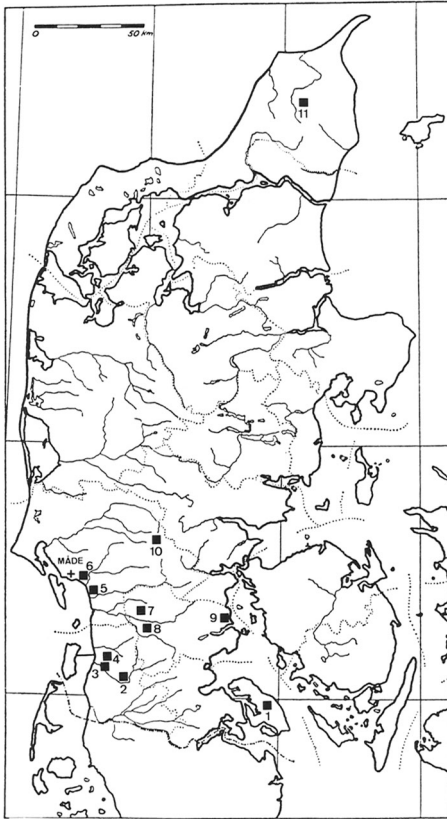


Fig. 1: Senføromersk fibula af mellemlatene ske-ma med bred retvinklet bøjle. Foto: E. Jørgensen.

Late pre-Roman fibula of middle La Tène classification with a broad right-angled bow. Photo: E. Jørgensen.

Fig. 2: Udbredelseskort over senføromerske fibler af form som fig. 1. Tegning: E. Jørgensen. 1: Notmark. 2: Vestermølle. 3: Mjolden. 4: Ottersbøl. 5: Store Darum. 6: Sneum. 7: Hygum. 8: Højgård. 9: Avnevig. 10: Vorbasse. 11: Stoksted.

Distribution map of late pre-Roman fibulae of the form of fig. 1. Drawing: E. Jørgensen. 1. Notmark. 2. Vestermølle. 3. Mjolden. 4. Ottersbøl. 5. Store Darum. 6. Sneum. 7. Hygum. 8. Højgård. 9. Avnevig. 10. Vorbasse. 11. Stoksted.

Våbengraven fra Højgård

På det høje terræn i kilen mellem Fladså og Gelså i Gram sogn i Midtsønderjylland findes lokaliteten Højgård (fig. 2, nr. 8), beliggende ca 2 km sydøst for den store føromerske tuegravplads ved Årupgård (Jørgensen 1975) og henved 400 meter sydsydvest for romertidsgravpladsen ved Ende-rupskov (Neumann 1970).

Langs kanten af en derværende grusgrav undersøgte Haderslev Museum i 1984 seksten jernaldergrave (Ethelberg 1986), der nærmest lå på stribe i en vestøst-gående række (fig. 3). Fundet omfatter 13 brandgrave (A-M) og 3 jordfæstegrave (N-P), der alle hidrører fra tiden omkring Kristi fødsel. De ældste grave, der lå i den vestlige del, stammer fra føromersk jernalder.

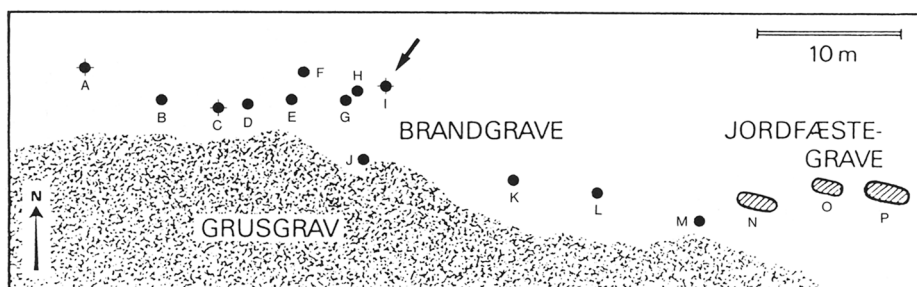


Fig. 3: Plan over Højgård-gravpladsen. Pilen angiver drikkehornkrigerens grav (I). Senførromerske våbengrave er markeret med kryds. Tegning: E. Jørgensen.

Plan of Højgård burial site. The arrow indicates the grave of the drinking horn warrior (I). Late pre-Roman weapon graves are marked with a cross. Drawing: E. Jørgensen.

Blandt disse er tre våbengrave, henholdsvis to brandpletter (grav A og C) og én urnegrav (grav I), og det er sidstnævnte grav, der har særlig interesse.

Grav I, der var beliggende få meter vest for gravrækkens midte, er en regulær urnebegravelse. Urnen stod på bunden af en henved 50 cm dyb nedgravning, der var ca 55 cm i tværmål. I urnen, der var omgivet af mørkebrunt muldblandet sand, lå foruden brændte ben og gravgods også en flad sten, der var faldet ned i urnen og som antagelig har fungeret som lågdække. Gravgodset (HAM nr. 1706 x 40-41, 134-163, 905-912), der lå ovenpå og lidt ned imellem de brændte ben, var indpakket i vævet stof og består sammen med urnen af følgende oldsager:

1. *Urnen* (fig. 4), er et ca 40 cm højt, rundbuget, hankeløst lerkar med en randdiameter på 28 cm og en bunddiameter på 17 cm. Ved 22 cms højde er den største bugdiameter 39 cm. Randen, der er kort og udfalden, er kraftigt fortykket og facetteret. Lerkarrets underdel er beklasket, mens overdelen er glattet og uden ornamentering.

2. *Det tvæggede jernsværd* (fig. 4 og 7A), der var bøjet sammen flere gange, måler ca 85 cm i længden. Heraf udgør grebtungen knap 20 cm, klingens øvrige ca 65 cm. Sidstnævnte er ca 3,5 cm bred, indtil 0,4 cm tyk og har et linseformet tværsnit samt en stumpvinklet od. Grebtungen er fra 1 til 2 cm bred, 0,4 cm tyk og har et rektangulært tværsnit. Overgangen fra klinge til greb har et skarpt stumpvinklet forløb. Skeden til sværdet har bestået af tynde træplader, som sammenholdtes af smalle jernbånd, hvoraf to har haft ophængningsøskner til bæreremmen. Nederst var træpladerne fæstnet til en dupsko, bestående af en tynd jernplade, der yderst var prydet af to modstillede ornamenterede bronzebeslag (fig. 5).

3. *Skjoldet*. Heraf er kun jerndelene bevaret, dvs bulen med nagler, randbeslag og håndtag. Skjoldbullen (fig. 4 og 7C), er ca 11 cm høj og har en ydre diameter på ca 18 cm. Kraven, der er ca 3,5 cm bred og 0,2 cm tyk, har 8

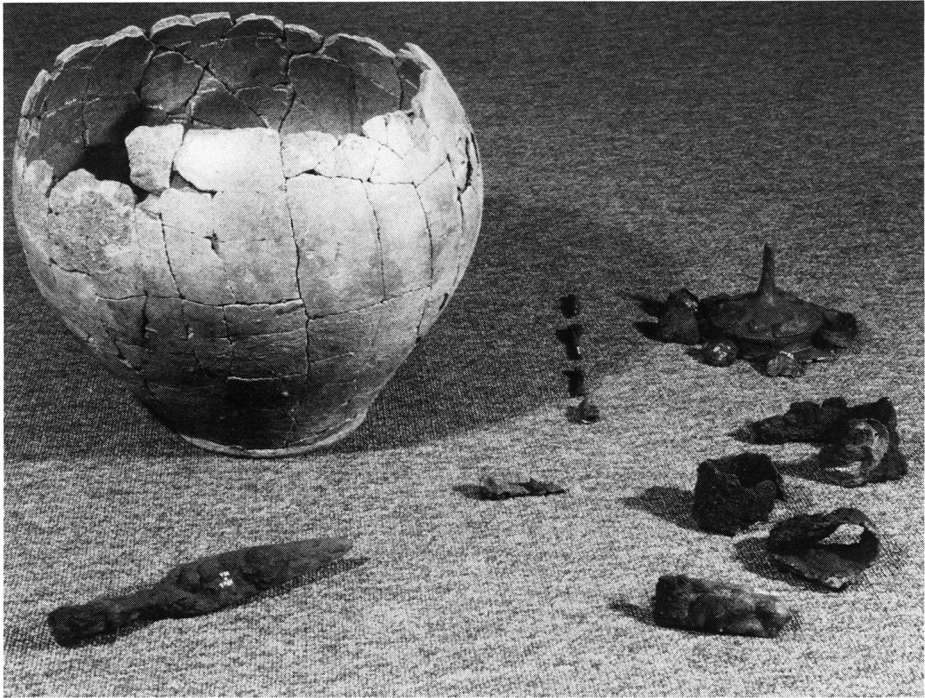


Fig. 4: Højgård grav I. Foruden urnen ses jerndeile af det sammenbøjede tveæggede sværd, skjoldbullen og -randbeslag, fragment af enægget kniv og spydspidsen. Foto: E. Jørgensen.

Højgård grave I. This shows, in addition to the urn, iron fragments from the bent two-edged sword, the shield boss and rim-mount, a fragment of a single-edged knife and the spearhead. Photo: E. Jørgensen.



Fig. 5: Højgård grav I. Dupsko (1:1). Foto: E. Jørgensen.

Højgård grave I. Chape (1:1). Photo: E. Jørgensen.

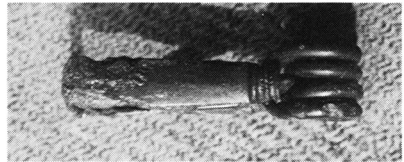
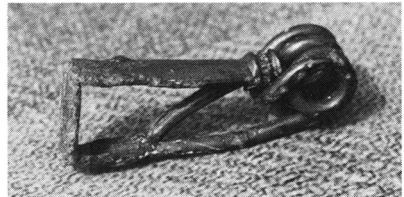


Fig. 6: Højgård grav I. Bronzefibula (1:1). Foto: E. Jørgensen.



Højgård grave I. Bronze fibula (1:1). Photo: E. Jørgensen.

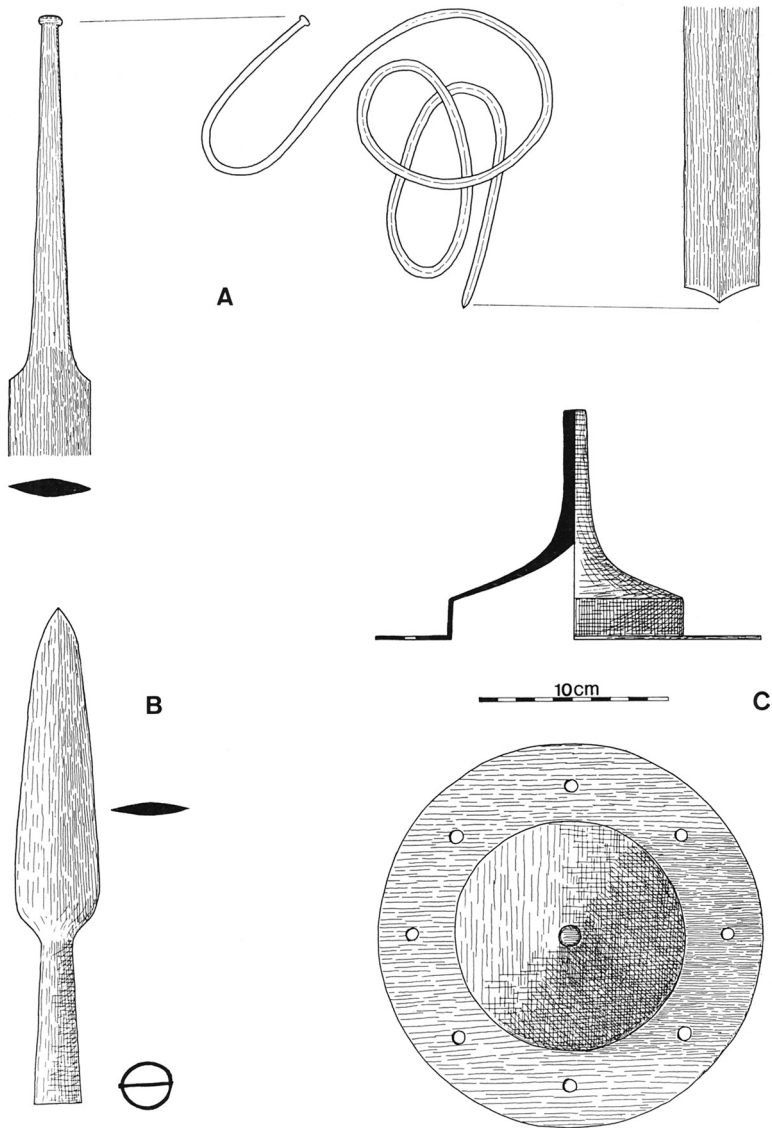


Fig. 7: Højgård grav I. det sammenbøjede tvæggede sværd (A), spydspidsen (B) og skjoldbullen (C) i rekonstruktionstegning. Tegning: E. Jørgensen.

Højgård grave I. Reconstruction-sketch of the bent two-edged sword (A), the spearhead (B), and the shield-boss (C). Drawing: E. Jørgensen.

naglehuller med en diameter på ca 0,6 cm. Naglerne, 8 i antal, har runde, let hvælvede hoveder, der er 3,3 – 3,5 cm i diameter. Tornen, der er henved 7 cm lang, er ombukket ca 90 grader ca 1 cm under naglehovedets underside. Randbeslagene (fig. 4), der foreligger i adskillige brudstykker, er dannet af et 1,3 cm bredt og 0,1 cm tykt jernblikbånd, der er bukket sammen i u-form og bøjet efter randens forløb. Da randbeslagene dels er lige dels svagt buede, kan skjoldets form ikke have været rundt. Fragmenterne fra håndtagsbeslaget angiver kun, at dette har været ret smalt.

4. *Spydspidsen* (fig. 4 og 7B), er 23 cm lang, heraf måler bladet 15 cm, den frie dølle 8 cm. Bladet er indtil 4 cm bredt og har et linseformet tværsnit, døllen har et rundt tværsnit og måler yderst 2,2 cm i tværmål. Overgangen mellem dølle og blad er jævn s-formet.

5. *Kniven* (fig. 4), foreligger i så fragmenteret tilstand, at en præcis beskrivelse ikke er mulig. Det kan dog angives, at kniven har været enægget og med kort simpel skaftunge.

6. *Bronzefibulaen* (fig. 6), er 4,0 cm lang, 1,5 cm høj og indtil 0.7 cm bred. Fiblen har en bred båndformet, retvinklet bøjle, hvis endeaflutning ved

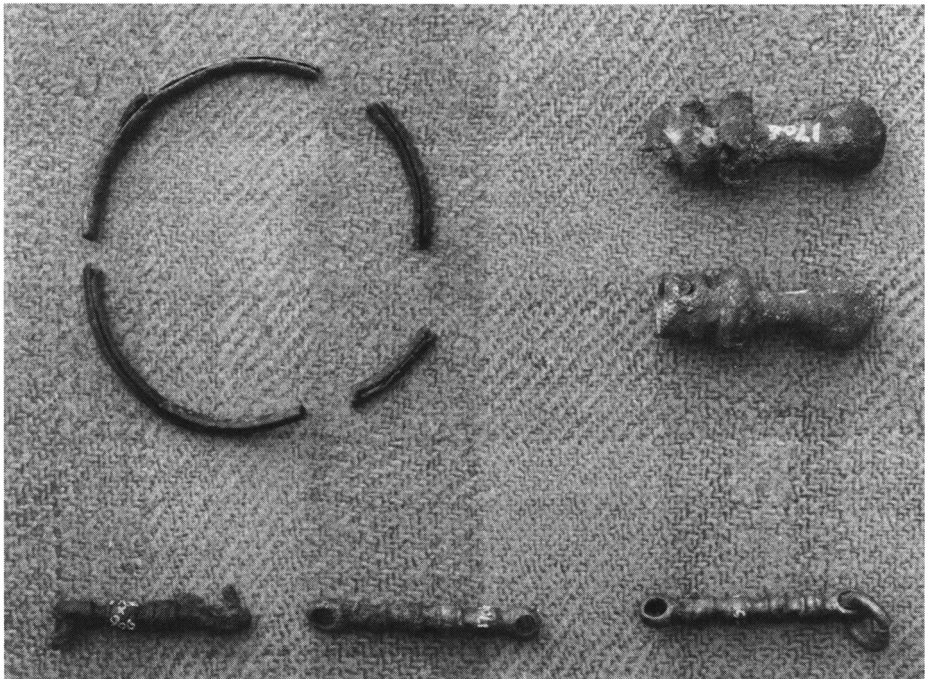


Fig. 8: Højgård grav I. Bronzedele fra drikkehornene: mundingsblik, kædeled og endedupper. Foto: E. Jørgensen.

Højgård grave I. Bronze fragments from the drinking horns: rim-mount, chain links and endpieces. Photo: E. Jørgensen.

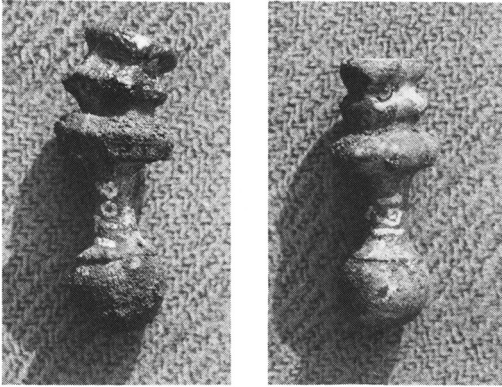


Fig. 9: Højgård grav I. Drikkehornsendedupperne (c. 1:1). Foto: E. Jørgensen.

Højgård grave I. The endpieces of the drinking horns (c. 1:1). Photo: E. Jørgensen.

spiralen er tredelt profileret og med punktrækker langs den midterste vulst. Bøjlen har et fladt tagformet tværsnit og er prydet med en fure langs kanterne. Spiralen har fire vindinger.

7. *I urnen lå tillige rester af 2 drikkehorn*, dels randbeslag, dels led fra kæderne samt endedupper, alt i bronze. Randbeslagene (fig. 8 og 18), udgøres af tyndt bronzeblik ombukket i u-form, som angiver, at hornene ved åbningen har været ca 5,4 cm i tværmål. Kædeleddene (fig. 8 og 18), der er stangagtige og prydet ved tredelte profileringer, foreligger i to længder på henholdsvis 3,1 og 3,7 cm. Leddene har været sammenholdt af runde ringe, der er 1,0 cm i diameter og på 0,2 cms tykkelse. Bronzekæden har sandsynligvis været fæstnet til hornet ved to små jernnagler, idet der om tornen på en af disse findes en lille bronzering af samme art, som har holdt kædeleddene sammen. Endedupperne (fig. 8-9 og 18), der har været 3,5 cm lange, afsluttes af en massiv kugle på 1,2 cm i diameter. Øverst på kuglen ses en tydelig afsats, der går over i en ca 1 cm lang stangagtig forlængelse på ca 0,5 cm i tværmål, der fortsætter i en tredelt profileret tylle med en nitte, der har omsluttet hornets spids. Tylleåbningen er 1,1 cm i tværmål, mens den største af vulsterne måler 1,4 cm i diameter.

I fylden omkring urnen fandtes enkelte lerkarskår, der var sekundært ildpåvirkede. Om disse stammer fra et større medgivet, men bortpløjet lerkarservice eller de hidrører fra et ældre bopladslag på stedet kan ikke afgøres med sikkerhed.

Jordfæstegraven fra Avnevig

Henved 2 kilometer nord for Haderslev fjords munding findes Avnevig (fig. 2, nr. 9). På nordsiden af Sillerup bæk, der løber ud i vigen, undersøgte for en del år siden en langhøj, der viste sig at dække over en langdysse med to gravkamre. Ved langdysens østende var senere opført en jættestue, der var omgivet og dækket af en rundhøj. Over sidstnævnte fandtes en sekundær græstørvsopbygget høj, der efter al sandsynlighed er opført over den jernaldergrav, som har vor interesse og som var forsænket lidt ned i toppen af den nederste høj (Neumann 1957:19).

Graven, der er en såkaldt jordfæstegrav, var ca 1.85 meter lang, ca 0.8 meter bred og delvis dækket af en uregelmæssig stenlægning af store sten (fig. 10). I gravens sydende fandtes en del tandemalje, der angiver, at den døde har ligget med hovedet mod syd. Øst herfor fremkom en bronzefibula (1) og i gravens østside nær dens midte lå to lerkar, det ene var et rundbuet kar med kort hals (5), det andet et fodbæger (6), der lå nærmest som låg ned over det førstnævnte. Nærmest midten af graven lå en stor jernsegl

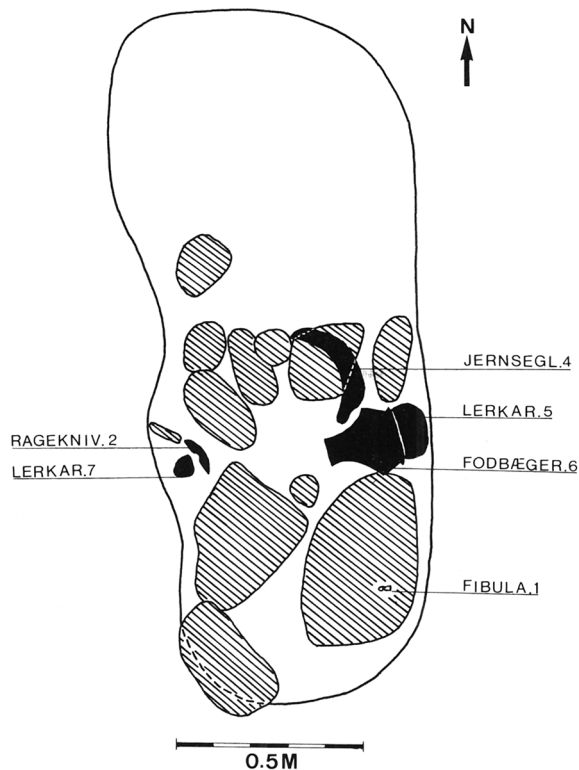


Fig. 10: Plan over jordfæstegraven fra Avnevig. Tegning: E. Jørgensen.

Plan of the interment grave at Avnevig. Drawing: E. Jørgensen.

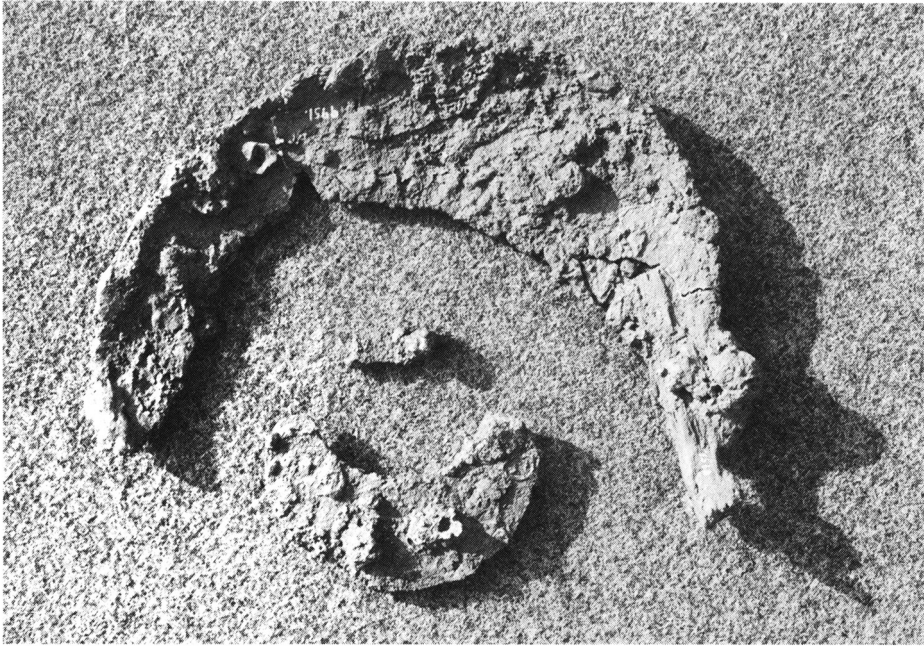


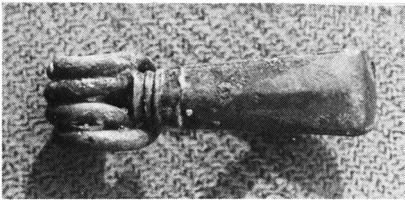
Fig. 11: Avnevig-fundets jerngenstande. Øverst den bredbladede jernsegl med rester af træskæftet. Nederst ragekniven og i midten fragment af enægget jernkniv. Foto: E. Jørgensen.

The iron objects from the Avnevig find. At the top, the broad-bladed iron sickle with the remains of the wooden handle. At the bottom, the razor; in the centre a fragment of a single-edged iron knife. Photo: E. Jørgensen.



Fig. 12: Bronzefiblen fra Avnevig-graven. Foto: E. Jørgensen.

The bronze fibula from the Avnevig grave. Photo: E. Jørgensen.



med træskaft indpakket i vævet stof (4), og ved gravens vestside lige overfor de to omtalte lerkar fandtes en halvmåne-formet ragekniv stående lodret på æggen (2), umiddelbart vest for sidstnævnte stod et lille lerbæger (7). Yderligere foreligger der fra graven et fragment af en jernkniv (3), der fremkom nær gravens midte mod vest.

Gravfundet (HAM nr. 9948-9957) består af følgende, nedenfor beskrevne oldsager:

1. *Bronzefibula* (fig. 12), 4,5 cm lang, 2,0 cm høj og indtil 1,0 cm bred. Fiblen har bred båndformet, retvinklet bøjle, hvis endeaflutning ved spiralen er tredelt profileret. Den øverste del af bøjlen har et tagformet tværsnit og er ornamenteret med en enkelt fure langs bøjlekanten. Spiralen har fire vindinger.

2. *Ragekniv* (fig. 11), 11,0 cm lang, 4,5 cm bred, med halvmåneformet indskæring i ryggen og rundede ender. Tykkelsen ved ryggen er 0,5 cm.

3. *Enægget jernkniv* med simpel skafttunge (fig. 11). Brudstykket er 4 cm langt, 1,2 cm bredt og 0,3 cm tyk ved knivens ryg.

4. *Jernsegl* (fig. 11), 27 cm lang, indtil 8 cm bred og med fortykket ombøjet kant. Skafttungen er ca 6 cm lang og her omkring ses rester af træskaftet.

5. *Hankekar* med kort hals (fig. 13), 18,0 cm højt, randdiameteren er 11,5 cm, bunddiameteren 7,0 cm og den største bugbredde 17 cm ved 7,5 cms højde. Randen er fortykket og facetteret. Halsen er cylinderformet og 2 cm høj. Midt imellem halsen og den største bugbredde har der siddet en lodret anbragt hank.

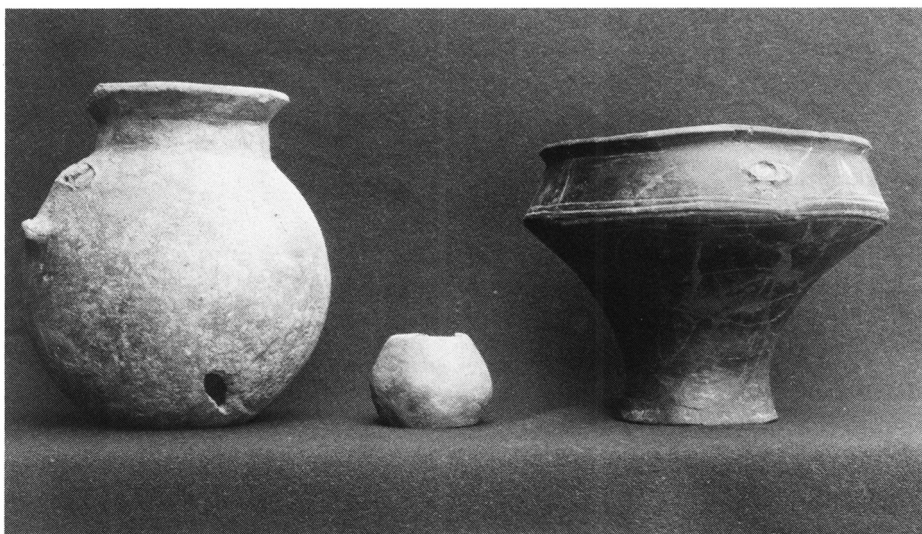


Fig. 13: Lerkar fra Avnevig-graven. Foto: E.Jørgensen.

Pottery vessel from the Avnevig grave. Photo: E. Jørgensen.

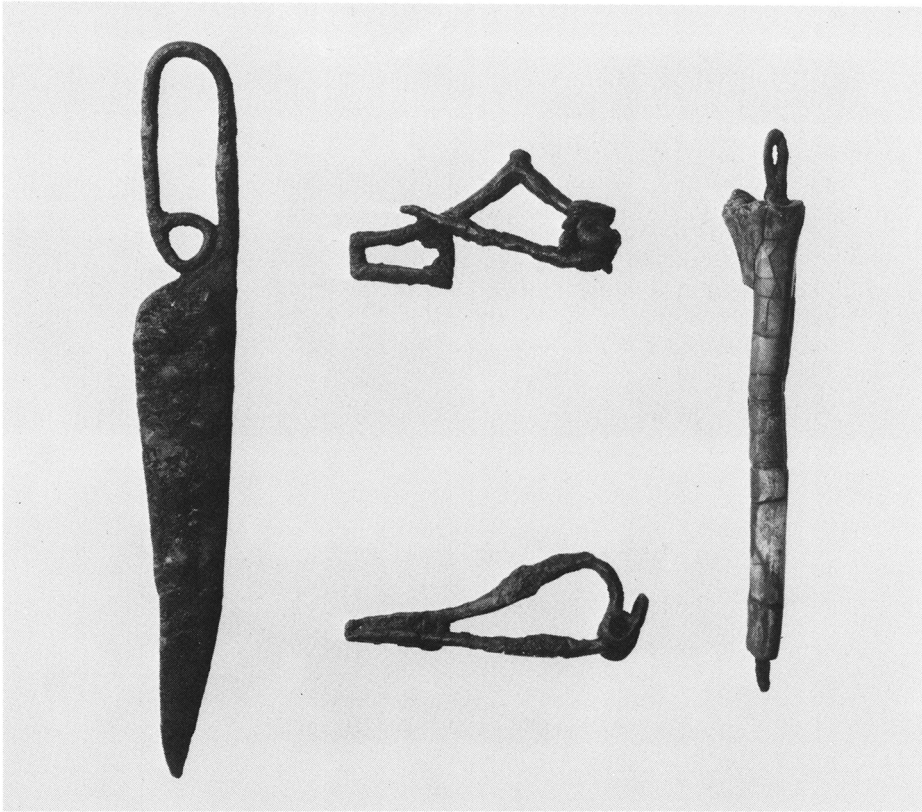


Fig. 14: Jerngenstande fra urnegraven fra Måde: kniv, to fibuler og en nål i benskede. Foto: L. Larsen.
Iron objects from the urn grave at Måde: knife, two fibulae, and needle in bone case. Photo: L. Larsen.

6. *Fodbæger* (fig. 13), 15,5 cm højt, randdiameteren er 18,0 cm, foddiameteren 8,8 cm og ved 10,7 cms højde er den største bugbredde er 20,5 cm. Overdelen er 4,5 cm høj, underdelen 11,0 cm høj. Randen er kraftig fortykket og facetteret. Fodbægeret er ved bugknækket ornamenteret med fire omløbende smalle furer. Mellem randen og den største bugbredde har siddet et mindre øre eller en øreknop. Fodbægrets overflade er glittet.

7. *Lille rundbuget lerbæger* (fig. 13), 5 cm højt, randdiameteren er 4,0 cm, bunddiameteren 4,5 cm og den største bugbredde er 6,5 cm ved 2,5 cms højde.

Urnegraven fra Måde

I kanten af en overpløjet gravhøj ved Måde, beliggende ca 2 km ØSØ for Esbjerg (fig.2), fremkom under mulden et fyldskifte på 40 x 44 cm i tværmål. Dette fyldskifte viste sig at dække over en ca 40 cm dyb nedgravning

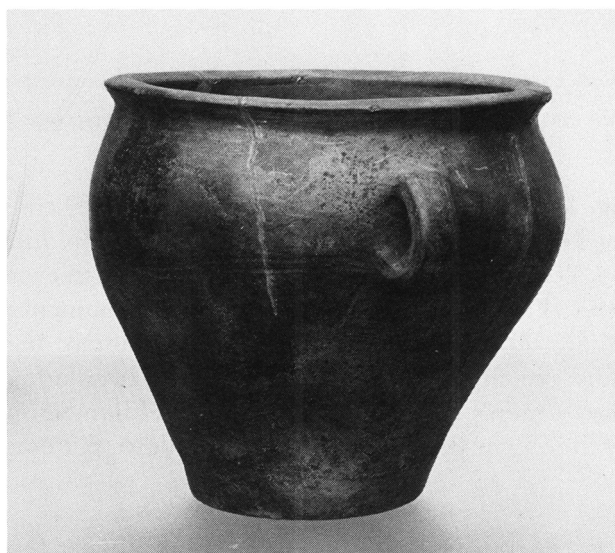


Fig. 15: Lerkarrene fra Måde-graven. Nederst urnen, bikarrene herover. Foto: L. Larsen.

The pottery vessels from the Måde grave. Below, the urn; above, the secondary vessels. Photo: L. Larsen.

på hvis bund, der stod en velbevaret urne. Omkring randen af urnen fandtes en del brændte ben og herover lå en samling tætliggende lerkar-skår, der havde været udsat for sekundær ildpåvirkning. Urnen var halvt fyldt med brændte ben, herimellem og over lå to fibler, en kniv og en nål i skede.

Gravfundet (ESM nr. 1206-1214) udgøres af følgende nedenfor beskrevne oldsager:

1. *Urnen* (fig. 15-16), er et hankekar med stærkt fortykket og facetteret rand, der går jævnt over i bugen. Lerkarret er 23,5 cm højt, randdiameteren 25,5 cm og bunddiameteren 13,5 cm. Ved 16 cms højde måler den største bugbredde 28,0 cm og lige herunder er karret ornamenteret med to uregelmæssigt anbragte smalle furer. Ved den lodret anbragte båndformede hank med ovalt rundet tværsnit består ornamentet kun af en enkelt fure, der går under hanken i kantet u-form. Karrets overdel er glattet, mens underdelen er ru på nær de nederste to cm, hvor lerkarret også er glattet.

2. *Enægget jernkniv* (fig. 14), 14,4 cm lang med trådformet ombøjet greb, der er 4 cm lang og 1,8 cm bred.

3. *Jernnål* (fig. 14), med bredt langstrakt øje og indesluttet i et nålehus dannet af en spinkel rørformet knogle. Nålen er 11,2 cm lang.

4. *Svajet jernfibula* (fig. 14 og 17), 6,1 cm lang, 2,0 cm høj, med trådformet bøjle med rundt tværsnit. Fodrammen er langstrakt og gennembrudt med et lille rundt hul. Spiralen har fire vindinger og spiralens tværtråd ligger uden for bøjlen.

5. *Trekantet jernfibula* (fig. 14 og 17), 5,5 cm lang, 2,8 cm høj. Den trådformede bøjle med rundt tværsnit har et stumpvinklet forløb. Fodrammen er åben og nærmest trapezformet, med et mindre indhak i den inderste del af denne. Spiralen har fire vindinger og spiralens tværtråd ligger uden for bøjlen. Lige over spiralen ses en lille trekantet dæklade ornamenteret med to parallelle furer langs to af pladens kanter. Bøjlen nærmest pladen er ornamenteret med små tværlinier. Ved bøjleknækket ses en lille knop og på den yderste del af bøjlen over fodrammen har antagelig siddet en lignende knop, der nu er afbrudt.

6. *Lerfad med hank og kort fod* (fig. 15 og 16), ca 36 cm i tværmål over randen, henved 10 cm højt og med en foddiameter på ca 15 cm. Lerfadet har en flad s-formet profil og en kort rand, der er kraftig fortykket og facetteret. Hanken, der er lodret anbragt, er båndformet, facetteret og med kantet rund-ovalt tværsnit. Karret er meget deformeret og sintret på grund af sekundær ildpåvirkning.

7. *Middelstort tohanket lerkar* (fig. 15-16), 16,5 cm højt, randdiameteren er 13,2 cm, bunddiameteren 10,0 cm og ved c. 9 cms højde er den største bugbredde 18,0 cm. De to båndformede hank, hvoraf den ene er afbrudt, er placeret lodret og diametralt over for hinanden og midt imellem randen og den største bugbredde. Hankene har rundet halvmåneformet tværsnit.

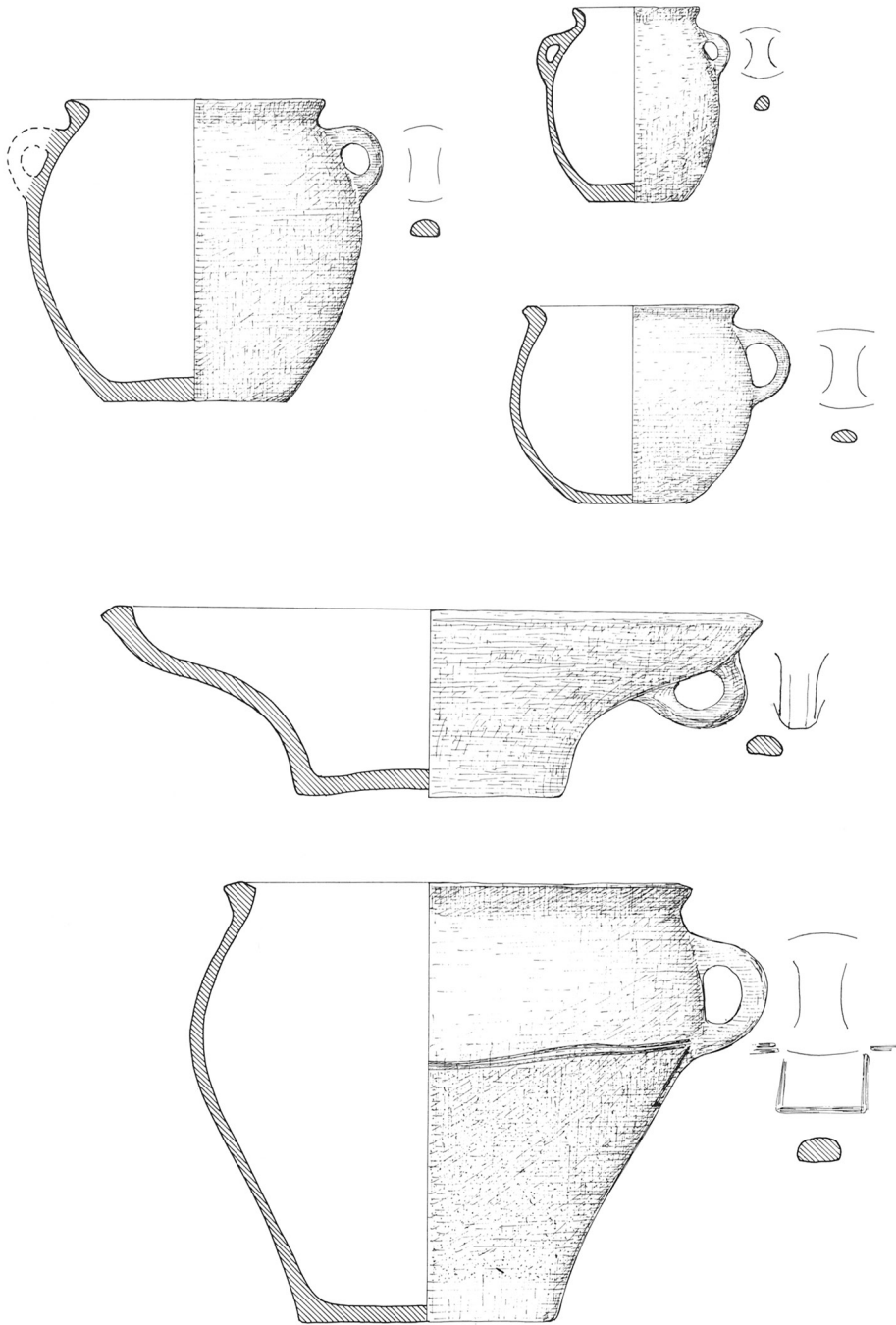


Fig. 16: Lerkarrene fra Måde-graven i rekonstruktionstegning (1:4). Tegning: H. Ørsnes.

Reconstruction sketch of the pottery vessels from the Måde grave (1:4). Drawing: H. Ørsnes.

Lerkarret har kraftigt fortykket rand med rundede kanter. Karrets overflade er glattet. Lerkarret er mindre påvirket af sekundær ildpåvirkning.

8. *Mindre tohanket lerkar* (fig. 15-16), 10,5 cm højt, randdiameteren er 7,0 cm, bunddiameteren 5,5 cm og ved 5,5 cms højde er den største bugbredde 9,5 cm. Lerkarret har to lodret anbragte, diametralt stillede x-formede hanke med rundt tværsnit, der er placeret mellem randen og den største bug-bredde. Randen er fortykket med rundede kanter og karrets overflade er glattet. Lerkarret er mindre påvirket af sekundær ildpåvirkning.

9. *Lerkar med hank* (fig. 15-16), ca 11 cm højt, randdiameteren er ca 12 cm og bunddiameteren ca 6 cm, mens den største bugbredde måler ca 13 cm ved c. 5 cms højde. Randen er kraftigt fortykket og facetteret. Hanken er x-formet med fladt ovalt tværsnit og anbragt mellem randen og den største bugbredde. Lerkarret er meget deformeret og sintret på grund af sekundær ildpåvirkning.

10. *De brændte ben*, der lå inden i urnen, hidrører fra et menneske.

11. *De brændte ben*, der lå udenfor, over urnen, stammer fra et får.

Sammenfatning

De tre ovennævnte fund, våbengraven fra Højgård, jordfæstegraven fra Avnevig og urnegraven fra Måde, der gennem fiblerne henføres til periode IIIb, viser ved deres oldsagskombinationer og fundsammenhænge nye facetter af den senfjerromerske jernalder, dels vedrørende det senfjerromerske våbengravsmiljø, dels i forbindelse med gravform og gravskik.

Våbengrave fra jernalderen dukker først op i den senfjerromerske tid. I Nordjylland stammer de ældste grave fra periode IIIa, i Syd- og Midtjylland derimod fra periode IIIb (Becker 1961:272, Jørgensen 1968:79, Nielsen 1975:94). Drikkehornskrigerens grav fra Højgård, der kan henføres til sidstnævnte periode, hører til de rige grave fra dette område og viser klart, at krigeren havde været fuldt bevæbnet med sværd, spyd og skjold. Sværdet (fig. 4 og 7A), er et såkaldt latene sværd (Jørgensen 1968:64), der dog mangler den karakteristiske klokkeformede parerbøjle, men en sådan findes til gengæld på sværdet i den nærliggende grav C på Højgård. Begge sværd, der er ca 85 cm lange, har stumpvinklet od ligesom flere af de mellemgermanske sværd, som f.eks. på Grossromstedt-gravpladsen (Eichhorn 1927:134, Hachmann 1960:103). Sværdsleden har været af træ og bestået af tynde plader, der nederst var sammennittet til en dupsko med ornamenteret bronzebelægning (fig.5). Herover var skeden omsluttet af smalle jernbånd, hvor af to har været udstyret med øskner til bæreremmen. Denne sværdskede udformning er ret forskellig fra de mellemgermanske metalskeder, men viser lighed med østgermanske fund og dermed beslægtede sværdskeder (Jørgensen 1968:65). Spydspidsen (fig. 4 og 7B), hører til de mellemstore senfjerromerske spydspidser af type IIb, hvor bladets stør-

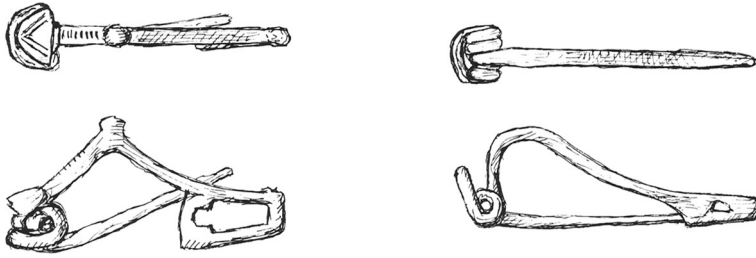


Fig. 17: De to jernfibler fra Måde-graven i tegning (2:3). Tegning: H. Ørsnes.

Drawing of the two iron fibulae from the Måde grave (2:3). Drawing: H. Ørsnes.

ste bredde findes nær døllen (Jørgensen 1968:65). Skjoldbulen (fig. 4 og 7C), med den stangagtige spids hører til Kostrzewskis type V = Bohnsachs type 5 (Jørgensen 1968:67). Denne skjoldbuletype findes overvejende i våbengrave fra det syd-og sønderjyske område, hvilket yderligere bekræftes af skjoldbulen i grav C på Højgård, der er af samme form. Skjoldbulen har været fastgjort til skjoldtræet med 8 bredhovedede nagler med lang ombukket torn. Randbeslagene til skjoldet er dels lige dels svagt buede, hvilket viser, at skjoldet ikke har været rundt (Jørgensen 1968:69). Kniven (fig. 4), der er enægget og med simpel grebtunge, er en oldsagstype, som forekommer almindeligt i senførromerske grave, såvel mands- som kvindegrave (Jørgensen 1968:86-88).

Jernkniven (fig. 14), der fandtes i kvindegraven fra Måde, er på grund af sit særprægede greb ret enestående. Derimod er den store enøjede jernnål i benhus fra samme grav (fig.14), ret almindelig, idet dette redskab kendes fra såvel samtidige grave (Becker 1961:201, Hvass 1988:87) som fra ældre førromerske fund, bl.a. fra 15 grave på den nærliggende, store tuegravplads ved Årupgård (Jørgensen 1975:3) samt fra ældre romerske grave (Albrectsen 1956:156). Blandt de ofte forekomende redskaber, men dog kun i mandsgrave, er den 'halvmåneformede' ragekniv (Jørgensen 1968:66), som fandtes i jordfæstegraven fra Avnevig (fig. 11). Til sjældenhederne hører derimod den kortskaftede og bredbladede jernsegl (fig. 11) fra samme grav (Steensberg 1939, 1943).

Fiblerne: Fiblen (fig. 6), der fandtes på Højgård i drikkehornskrigerens grav er af den såkaldte 'hannoveranske' type (Beltz 1911:263, Jørgensen 1968:73), ligesom fiblen, der lå i jordfæstegraven fra Avnevig (fig. 12). Denne fibeltype må på grund af sin ensartethed og syd- og sønderjyske udbredelse anses for at have været fremstillet og anvendt lokalt inden for ret kort tid. To bronzefibler med bred, retvinklet bøjle af samme udformning som de ovennævnte er dog fundet uden for det syd- og sønderjyske område. Det ene eksemplar stammer fra en jordfæstegrav fra Stoksted i

Vendsyssel (fig. 2, nr. 11). Det andet fund er fremkommet ca 200 km syd for vor nuværende grænse, på gravpladsen Nienbüttel syd for Hamborg (Wegewitz 1937:107). Sidstnævnte fibula er imidlertid et fremmedelement i dette område, idet de retvinklede fibler her, også kaldet 'langobardiske' fibler, har en trådformet bøjle og er af jern (Wegewitz 1944:105). Kun i et enkelt tilfælde, i et gravfund fra Store Darum er en af de 'hannoveranske' fibler fundet i kombination med en anden fibelform, en svajet fibula af type M i lokal udformning, der angiver den tidsmæssige placering til periode IIIb af førromersk jernalder (Jørgensen 1968:74). Keramikken, som de 'hannoveranske' fibler er fundet i kombination med, kan kun placeres i tiden efter periode IIIa, og da ingen af fiblerne hidtil er fundet sammen med keramik, der er tidstypisk for det syd- og sønderjyske område i ældre romersk jernalder, dvs. lerkar med brede omløbende furer på overdelen, må de 'hannoveranske' fibler stadig tidsfæstes til periode IIIb af førromersk jernalder.

I gravfundet fra Måde lå en af de typologisk sene K-fibler sammen med en svajet fibula af type M (fig. 14 og 17). Gennem dette fund bekræftes den førstnævnte fibeltypes tidsmæssige placering til periode IIIb, som tidligere antaget (Becker 1961:263, Jørgensen 1968:73), og som yderligere bekræftes af oldsagskombinationen i grav XIX,15 fra Vorbasse (Hvass 1985:85).

Drikkehornene: Metalbeslag til drikkehorn er kendt fra flere danske fund, der stammer fra ældre jernalder. Disse lader sig inddele dels kronologisk i ældre og yngre grupper, bl.a. alt efter om de karnisprofilerede endedupper er langstrakte eller sammentrykte, dels i særgrupper (Müller 1911:29, Ørsnes 1948:231, Klindt-Jensen 1950:166, Albrechtsen 1956:169, Liversage 1980:70). Da ingen af de ovennævnte drikkehornsbeslag kan henføres til

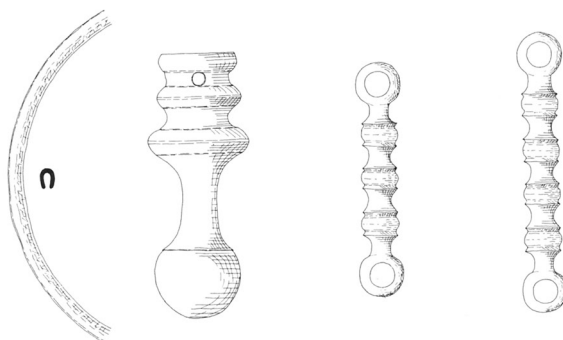


Fig. 18: Drikkehornsbeslag fra Højgård i rekonstruktionstegning: mundblik, endedup og kædeled (1:1). Tegning: E. Jørgensen.

Drinking horn mounts from Højgård, reconstructed: rim-mount, endpiece and chain links (1:1). Drawing: E. Jørgensen.

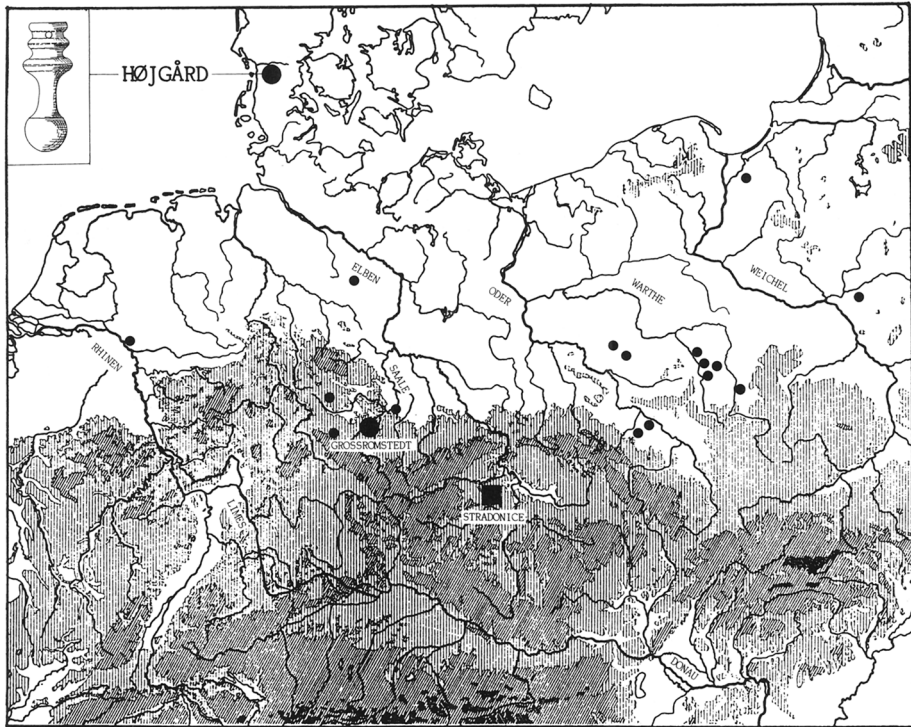


Fig. 19: Kortet viser Højgårds beliggenhed i forhold til Grossromstedt og den keltiske oppida Stradonice samt til øvrige tyske og polske lokaliteter med senførromerske gravfund indeholdende drikkehornsbeslag. Tegning: E. Jørgensen.

Map showing the situation of Højgård in relation to Grossromstedt and the Celtic oppidum Stradonice, together with other German and Polish sites with late pre-Roman grave finds including drinking horn mounts. Drawing: E. Jørgensen.

senførromersk jernalder, medfører dette, at drikkehornsbeslagene fra Højgård (fig. 8-9 og 18), er de hidtil ældste fund på dansk grund, dvs. fra periode IIIb, og så vidt vides, er det også første gang drikkehornsbeslag er fundet i våbengrave herhjemme.

Højgård-fundet er imidlertid ikke noget isoleret fænomen inden for det fællesgermansk – slaviske område, eftersom drikkehornsbeslag kendes fra flere senførromerske grave, især fra slutningen af det 1. århundrede før Kristi fødsel (fig. 19). Fundene stammer især fra området Oder – Warthe, hvor de ældste kan henføres til Przeworsk-kulturens fase A2 (Dabrowska 1988:29,42,49), dels fra området vest for floden Saale (Redlich 1979:61). Inden for sidstnævnte område er det især én lokalitet, der har interesse, nemlig den store urnegravplads ved Grossromstedt (Eichhorn 1927). Af de ca 600 grave er knap 1/3 våbengrave og i 30 grave var der drikkehornsbeslag, og det er mellem disse grave, vi finder nære paralleller til Højgård-krigerens udrustning. Et af drikkehornsbeslagene på denne gravplads er så

lig endedupperne fra Højgård såvel i form som dimensioner (Eichhorn 1927:154, grav 1907,09), at dette forhold næppe kan skyldes nogen tilfældighed – de må være fremstillet af samme bronzestøber eller i det samme værksted.

Nogle af de tidlige drikkehornsbeslag fra områderne mellem Oder og Warthe og vest for floden Saale har så mange træk fælles, at de næppe kan være opfundet uafhængigt af hverandre, det gælder især de endedupper, der har emaljeindlægninger på den halvkugleformede afslutning (Eichhorn 1927:155, Kossina 1922:118, Kostrzewski 1955:66). Disse fund slutter sig nær til keltiske former, bl.a. fundene fra oppidaen ved Stradonice i Bøhmen (Pic 1909, Redlich 1979:66). Dette forhold kan muligvis forklares ved, at keltiske værksteder eller bronzestøbere i tiden før markomannernes invasion i Bøhmen har arbejdet for germanske og andre ikke-keltiske stammer og eksporteret mod nordøst og nordvest. Det er således ikke utænkeligt, at de ens drikkehornsbeslag fra Grossromstedt og Højgård kan være fremstillet af samme (bøhmiske?) bronzestøber. Ad hvilke veje de ens drikkehorn er havnet så langt fra hinanden – der er over 500 km i luftlinie de to pladser imellem – et ret vanskeligt at klarlægge. Ruten langs Elben synes mest nærliggende, men turen via Oder til Højgård kan dog ikke helt udelukkes, når man tager fundsammenhængene i betragtning. Der synes at være den forskel, at medens drikkehornsbeslagene fra fundene vest for floden Saale som regel kun hidrører fra et enkelt drikkehorn og forefindes i ikke-våbengrave (Redlich 1979:88), så forekommer der i fundene fra Oder-Warthe området ofte beslag fra to horn og flere af disse hidrører fra våbengrave (Dabrowska 1988).

Hvilke horn bronzebeslagene har siddet på, får man en antydning af gennem den klassiske litteratur. I Cæsars bog om Gallerkrigene (58-51 f.Kr) fortælles, at germanerne med iver samler uroksens horn for at omslutte dets rande med sølvbeslag, hvorefter de bruger hornene som drikkebægre ved festlige gæstebud (*Bellum Gallicum* VI:28). Oplysningerne om, at drikkehornene på denne tid skulle være sølvprydede, har ikke kunnet bekræftes ad arkæologisk vej, men dette forhold skal sikkert tilskrives, at disse oplysninger i bogen næppe stammer fra Cæsar selv, men er senere indført (Norden 1923:85, 474 anm. 4).

Plinius den ældre (24-79 e.Kr.) fortæller i sin naturhistorie, at barbarerne nordpå, dvs. germanerne drikker af uroksens horn og at de fylder hornene parvis, to og to fra samme dyrehoved (*Historia Naturalis* XI:126).

Hvad drikkehornene fra Højgård muligvis har været fyldt med, kan et sønderjysk mosefund gjort i 1890 ved Skudstrup nær Kongeåen berette om.

Ved tørvegravning fremkom i ca 2½ meters dybde to drikkehorn, og her var ikke alene bronzebeslag bevaret, men også hornene selv, der på ydersiden var prydet med indridsninger (fig. 20). En biokemisk undersøgelse af indervæggens kruster, dvs. indtørrede bundfaldsrester i revner og spræk-

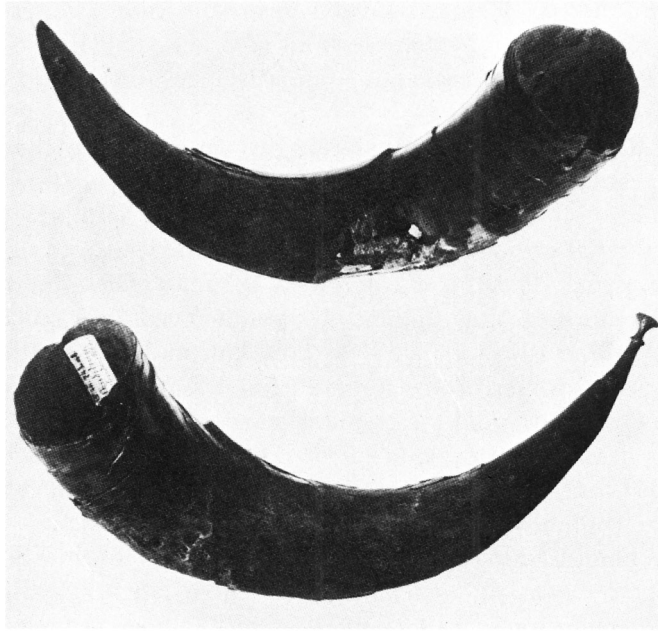


Fig. 20: Drikkehornene fra Skudstrup i Skodborg sogn nær Kongeåen. Efter Grüss 1931.

The drinking horns from Skudstrup in Skodborg parish near the Konge River. After Grüss 1931.

ker, kunne fastslå, at det ene horn havde været fyldt med mjød gjort af honning, det andet derimod af øl brygget på emmer (Grüss 1931:180). Muligvis afspejler dette fund, der sikkert er en offergave, en bestemt drikkeskik, der kan ligge til grund for den parvise brug af hornene – én slags drik til hvert horn.

Sammenlignes drikkehornsendedupperne fra senførromersk jernalder og fra tidlig romersk jernalder, er det forbavsende at se, hvor stereotype hovedmængden af de sidstnævnte er i forhold til den brede formvariation, der findes blandt de ældste fund. Særlig markant synes forskellen at være mellem endedupperne fra Højgård (fig. 7) og fra Skudstrup (fig. 20). Især endeduppernes yderste afslutning, der er henholdsvis kugleformet og skiveformet, virker stærkt kontrastmæssig, men denne forskel er måske kun tilsyneladende. Da hornene fra Skudstrup blev fundet i 1890 afsluttedes de nemlig af runde kugler (af organisk materiale?), som desværre gik itu. Selvom denne fundoplysning indtil videre er enestående, er det ikke usandsynligt, at den afspejler et mere generelt forhold. Dette kan betyde, at de koncentriske vulste og furer, der forefindes yderst på de tidligste romertidsformer, ikke skal opfattes som ornamentale prydelser, men at disse har

tjent et praktisk formål i forbindelse med fastholdelse af en kugle i lighed med dem, som Skudstrup- endedupperne var udstyret med.

Lerkarmaterialet: Urnen fra Højgård, der indeholdt drikkehornsbeslagene, udgøres af et stort rundbuget lerkar med kort, udfaldende, kraftigt fortykket, facetteret rand, beklasket underdel og glattet overdel uden ornamentik (fig. 4). Lerkar af denne udformning, der kan være forsynet med en x-formet hank placeret mellem randen og den største bugbredde, blev i 1968 udskilt som særlig karakteristisk for keramik fra det senførromerske våbengravsmiljøes yngste fase, periode IIIb i Syd- og Sønderjylland (Jørgensen 1968:59). Den ledsagende keramik fra tre nyfundne senførromerske grave fra Vorbasse med henholdsvis en typologisk sen K-fibula, en fibula af type M og en 'hannoveransk' fibula, ialt tilsammen 27 lerkar, der entydig kan henføres til periode IIIb (Hvass 1985:85), bekræfter til fulde de dengang fremsatte iagttagelser. Dette betyder indtil videre, at ingen af de lerkar, der gennem fiblerne henføres til periode IIIb, er udsmykket med den karakteristiske brede fureornamentik, som er almindelig på tilsvarende karformer fra det syd- og sønderjyske område fra ældre romertid, dvs. det 1. århundrede efter Kristi fødsel. Når fureornamentik forefindes på senførromerske kar, er denne som regel flygtigt udført som på urnen fra Måde (fig. 15 og 16), der har samme udformning som urnen i grav XIX,136 fra Vorbasse, eller også forekommer fureornamentikken på fodbægre eller andre finere kar som i Sdr.Vilstrup-fundet (Jørgensen 1968:42) eller som i Hodde-fundene (Hvass 1985:152).

Gravformerne: De seksten grave, der fremkom på stribe ved Højgård (fig. 3), illustrerer på udmærket vis variationen i gravskik og gravform i den senførromerske jernalder og i tiden umiddelbart herefter, idet der her findes både brandgrave og jordfæstegrave. Ingen af brandgravene på denne plads, hverken brandpletterne, der kun optræder sporadisk inden for det syd- og sønderjyske område, eller de almindelige urnegrave fremviser det store lerkarservice, der kan ledsage førromerske begravelser (Jørgensen 1968:46). Det gør derimod gravfundet fra Måde, hvor der over urnen lå 4 lerkar i skår (fig. 15 og 16), og de tre senførromerske fund, grav XIX, 15, XIX,36 og XIX,45 fra Vorbasse (Hvass 1985:85), der foruden urnen indeholdt skår fra henholdsvis 10, 5 og 10 lerkar.

De tre jordfæstegrave, der lå længst mod øst på Højgård-gravpladsen (fig. 3), kan klart henføres til ældre romersk jernalder, idet nogle af de medgivne lerkar i gravene er prydet med brede omløbende furer på overdelen – et typisk kendetegn for lerkarmaterialet fra Syd- og Sønderjylland i denne periode. Disse grave bidrager således ikke med væsentligt nyt til spørgsmålet om, hvornår man begynder at bisætte de døde ubrændt – det gør derimod gravfundet fra Avnevig. Som ovenfor beskrevet fandtes der i denne jordfæstegrav en fibula af 'hannoveransk' type (fig. 12). Da denne fibeltype, som tidligere nævnt, kun kendes i et ret begrænset antal og da

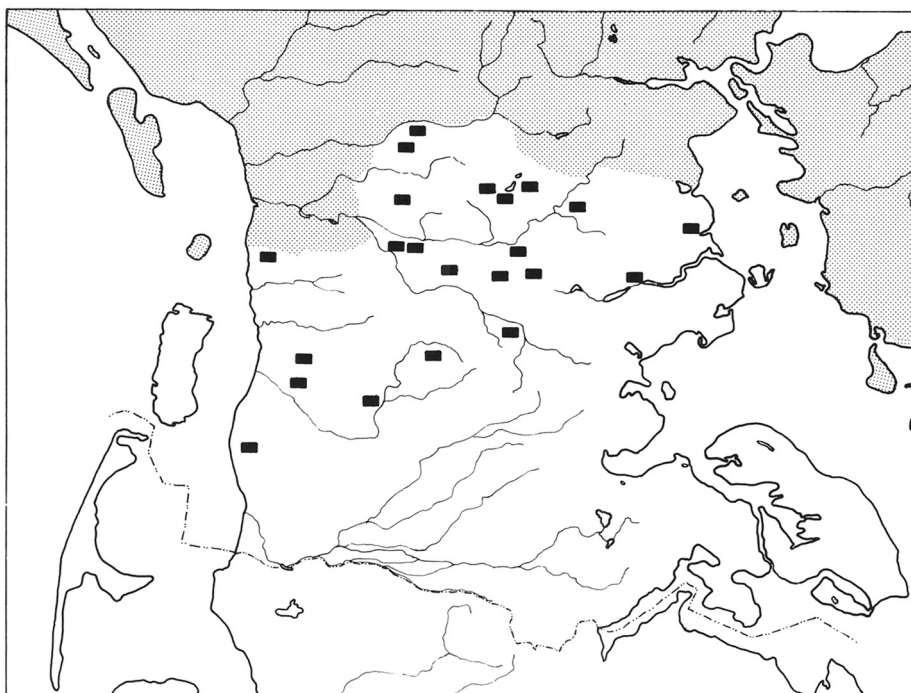


Fig. 21: Kortet viser lokaliteten Avnevig samt øvrige sønderjyske fundsteder med jordfæstegrave fra ældre romersk jernalder. Sydjyske og fynske jordfæstegrave er ikke karteret. Tegning: E. Jørgensen.

Map showing the site at Avnevig together with other find-places in Slesvig with interment graves from the early Roman Iron Age. Interment graves in southern Jutland and on Funen are not indicated. Drawing: E. Jørgensen.

disse på nær to er fundet inden for det syd-og sønderjyske område, må vi gå ud fra, at fiblerne er fremstillet og anvendt lokalt inden for et ret kort tidsrum, antagelig højst én generation. Heraf følger, at det er nærliggende at antage, at drikkehornskrigeren fra Højgård og bonden fra Avnevig må have levet på samme tid. Udfra den forudsætning dukker jordfæstegravskikken op på et tidsrum, der svarer til det senførromerske våbengravsmiljøes sidste fase, dvs. periode IIIb. I tiden herefter, dvs. i ældre romersk jernalder, vinder jordfæstegravskikken indpas over store dele af landet, bliver endda dominerende i visse egne – dog ikke i Sønderjylland. I denne landsdel er jordfæstegrave hidtil kun fundet nord for linien mellem Vidåens udløb og Genner bugt, og ofte på pladser, hvor der også findes brandgrave. Syd for denne linie følger man derimod trofast den gamle ligbrændingsidé (fig 21).

LITTERATUR

- Albrechtsen, E. 1956:* Fynske jernaldergrave II. Ældre romersk jernalder.
- Becker, C.J. 1961:* Førromersk jernalder i Syd- og Midtjylland.
- Beltz, R. 1911:* Die Latenefibeln.
- Dabrowska, T. 1988:* Wczesne fazy kultury przeworskiej, chronologia-zasięg- powiazania. (Frühstufen der Przeworsk-Kultur, Chronologie-Gebiet-Verbindungen).
- Eichhorn, G. 1927:* Der Urnenfriedhof Grossromstedt.
- Ethelberg, P. 1986:* Højfolkets huse. Skalk 1986:1
- Grüss, J. 1931:* Zwei altgermanische Trinkhörner mit Bier- und Metresten. Præhistorische Zeitschrift. XXII.
- Hachmann, R. 1960:* Die Chronologie der jüngeren vorrömischen Eisenzeit. Bericht der römisch-germanischen Kommission.
- Hvass, S. 1985:* Hodde. Et vestjysk landsbysamfund fra ældre jernalder. Arkæologiske studier, vol. VII.
- Jørgensen, E. 1968:* Sønder Vilstrup-fundet. En gravplads fra ældre jernalder. Årbøger for nordisk oldkyndighed og historie.
- Jørgensen, E. 1975:* Tuernes mysterier. Skalk 1975:1
- Klindt-Jensen, O. 1949:* Foreign Influences In Denmark's Early Iron Age. Acta Archaeologica XX.
- Liversage, D. 1980:* Material and Interpretation. The Archaeology of Sjælland in the Early Roman Iron Age.
- Neumann, H. 1957:* Langdyssen ved Avnevig. Haderslev Amts Museum 6.
- Neumann, H. 1970:* Et dødehus fra Enderupskov. Kuml 1970.
- Müller, S. 1911:* Juellinge-fundet og den romerske periode. Nordiske Fortidsminder II.
- Nielsen, J.L. 1975:* Aspekter af det førromerske våbengravsmiljø i Jylland. Hikuin 2.
- Norden, E. 1923:* Die germanische Urgeschichte in Tacitus Germania.
- Pic, J.L. 1906:* Le Hradischt de Stradonitz en Boheme.
- Redlich, C. 1977:* Zur Trinkhornsitte bei den Germanen der älteren Kaiserzeit. Prähistorische Zeitschrift 52.
- Steensberg, A. 1939:* Brugen af kortle og løvkniv i jernalderen belyst ved nye fund. Årbøger for nordisk oldkyndighed og historie.
- Steensberg, A. 1943:* Ancient Harvesting Implements.
- Vendsyssels Historiske Museum 1984-85.*
- Voss, O og M. Ørnes-Christensen. 1948:* Der Dollerup-fund. Ein Doppelgrab aus der römischen Eisenzeit. Acta Archaeologica XIX.
- Wegewitz, W. 1937:* Die langobardische Kultur im Gau Moswidi.
- Wegewitz, W. 1944:* Der langobardische Urnenfriedhof von Tostedt-Wüstenhofen im Kreise Harburg.

SUMMARY

Højgård, Avnevig and Måde

Three graves from Slesvig and Southern Jutland from the time around the birth of Christ

Among the Danish fibulae from the late pre-Roman Iron Age there is a particular form with a broad, right-angled bow, which in most cases is finished at the spiral-end with three mouldings. These fibulae, made of bronze or iron, following the so-called middle La Tène or LT-II classification are often designated »Hanoverian« fibulae (fig. 1). This type of fibula is known in only a very limited number of instances: 12 examples spread over 11 sites, all from the area of southern Jutland or Slesvig, with the exception of one from Vendsyssel

(fig. 2). The fibulae from 9 of these sites have previously been discussed and presented in the archaeological literature (Jørgensen 1968, Hvass 1985, Vendsyssel Museum 1984-85).

The article highlights two hitherto unpublished grave-finds with »Hanoverian« fibulae, a weapon-grave from Højgård (fig. 2 no. 8) and an interment grave from Avnevig (fig. 2 no. 9), together with an urn-grave with other fibula-types from Måde near Esbjerg (fig. 2), since these finds show new facets of the late pre-Roman Iron Age; these in part concern the weapon-grave environment of that time, and are also connected with other burial customs and forms of burial.

The weapon grave from Højgård, in addition to the bronze fibula (fig. 5), contained a two-edged La Tène sword (figs. 4 and 7A), with a wooden sheath ending in a bronze-plated chape (fig. 5), a spear-head (figs. 4 and 7B), and iron pieces of the shield – handle, rim-fitting and centre-boss, with rod-like point (figs. 4 and 7C). These objects lay in an urn, about 40 cm in height, full-bellied, with a rough finish on the lower part and smooth undecorated upper part with a considerably thickened and faceted rim (fig. 4). In the urn there were also bronze pieces from two drinking horns – from the mouthpiece and fragments from the chains and endpieces (figs 8-9 and 18).

The interment grave from Avnevig (fig 10) was placed at the top of an older mound, with a north-south orientation. The dead person had been placed with the head to the south and close nearby lay a bronze fibula (fig. 12). The grave also contained a broad-bladed iron sickle with a wooden handle (figs. 10:4 and 11), a razor (figs. 10:2 and 11) and an iron knife (fig. 11), along with three pottery vessels: a pot with handles (figs. 10:5 and 13), a footed beaker (figs. 10:6 and 13), and a small beaker (figs. 10:7 and 13).

The urn grave from Måde, which was placed at the edge of an older burial mound, contained, in addition to cremated human bones, an iron knife with a distinctive handle (fig. 14) and an iron needle in a bone case (fig. 14) together with two fibulae, one of them typologically a late K-fibula and the other of type M (figs. 14 and 17). Above the urn there were cremated bones which came from a sheep and sherds from 4 pots which showed secondary fire-damage (figs. 15 and 16).

As the three fibula-dated graves can be placed in the late pre-Roman period IIIb, it follows that the drinking horn pieces (figs. 8-9 and 18), from Højgård are the oldest Danish specimens so far found in graves (figs. 8-9 and 18). The drinking horn endpieces correspond exactly both in form and in dimensions to a find from Grossromstedt (Eichhorn 1927:154, grave 1907,07) and thus belong to the group of late pre-Roman drinking horn mounts which are known in particular from the area west of the River Saale (Redlich 1977) and from the Oder-Warthe area (Dabrowska 1988) (fig. 19). It also follows from the dating of these graves that the grave from Avnevig (fig. 10) is the earliest known fibula-dated Danish interment grave which is contemporary with the last phase of the late pre-Roman weapon-grave environment, period IIIb (Jørgensen 1968:79). In the succeeding phase, i.e. in the early Roman Iron Age, the interment grave custom gained a footing throughout large areas of the country and even became dominant or prevalent in certain areas – but not in southern Jutland. In that part of the country interment graves have so far only been found north of the line between the mouth of the Vidå and Genner Bay (fig. 21).

Erik Jørgensen
Haderslev Museum

Oversættelse: Joan Davidson